

KARTA PRZEDMIOTU

Cykl kształcenia od roku akademickiego: 2022/2023

I. Dane podstawowe

Nazwa przedmiotu	Techniki położnicze i prowadzenie porodu
Nazwa przedmiotu w języku angielskim	Obstetric techniques and conducting a delivery
Kierunek studiów	Położnictwo
Poziom studiów (I, II, jednolite magisterskie)	I stopnia
Forma studiów (stacjonarne, niestacjonarne)	Stacjonarne
Dyscyplina	Nauki medyczne, Nauki o zdrowiu
Język wykładowy	Polski

Koordynator przedmiotu	Dr Justyna Krysa

Forma zajęć	Liczba godzin	semestr	Punkty ECTS
wykład	25	II	II- 7 III-6 IV-4 V-4 VI-9 30 ECTS
ćwiczenia	110	II,III	
samokształcenie	35	II,III	
zajęcia praktyczne	320	II,III,IV,V	
praktyki zawodowe	360	IV,V, VI	

I. Cele kształcenia dla przedmiotu

Nabywanie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych przez studentów w zakresie:

- 1) sprawowania opieki i samodzielnego prowadzenia i przyjmowania porodu fizjologicznego (w warunkach szpitalnych i pozaszpitalnych) oraz porodu z położenia miednicowego, także z nacięciem i szyciem kroczą;
- 2) monitorowanie płodu z wykorzystaniem aparatury medycznej oraz wykrywania stanów odbiegających od normy u matki i dziecka w okresie porodu i połogu;
- 3) podejmowania do czasu przybycia lekarza koniecznych działań w sytuacjach nagłych, w tym ręczne wydobywanie łożyska i ręczne zbadanie macicy;
- 4) sprawowanie opieki nad matką i noworodkiem, promowanie karmienia naturalnego, monitorowanie przebiegu okresu poporodowego oraz badania noworodka, a także podejmowania w sytuacjach nagłych wszelkich niezbędnych działań, w tym natychmiastowej reanimacji.

II. Efekty uczenia się dla przedmiotu wraz z odniesieniem do efektów kierunkowych

Symbol	Opis efektu przedmiotowego	Odniesienie do efektu kierunkowego
WIEDZA		
W_01	zasady opieki położniczej podczas porodu fizjologicznego, porodu przedwczesnego i porodu patologicznego oraz zasady prowadzenia i przyjmowania porodu w warunkach pozaszpitalnych	D.W1
W_02	mechanizmy porodów w położeniu podłużnym główkowym, w ułożeniach odgięciowych, przy nieprawidłowym ułożeniu główki (asynklytizm przedni i tylny), w położeniach miednicowych, przy nieprawidłowej budowie miednicy kostnej i porodów bliźniaczych	D.W2
W_03	niefarmakologiczne i farmakologiczne metody indukcji i stymulacji czynności skurczowej	D.W3
W_04	zadania położnej podczas porodu o nieprawidłowym przebiegu i porodu zabiegowego	D.W4

W_05	zasady postępowania w sytuacjach nagłych w opiece okołoporodowej (krwotoki łożnicze, dystocja barkowa, wypadnięcie pępowiny i części drobnych płodu)	D.W5
W_06	zasady psychoprofilaktyki porodu, ze szczególnym uwzględnieniem metod łagodzenia bólu porodowego	D.W6
W_07	standardy prowadzenia porodu przez położną zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi	D.W7
W_08	zasady opieki nad noworodkiem po porodzie	D.W8
UMIEJĘTNOŚCI		
U_01	dokonywać oceny stanu zdrowia kobiety ciężarnej, kobiety rodzącej, płodu, kobiety w okresie połogu i noworodka oraz sytuacji łożniczej przy pomocy dostępnych metod i środków, interpretować wyniki badań, wdrażać interwencje łożnicze oraz dokonywać ewaluacji opieki łożniczej	D.U1
U_02	rozpoznawać i eliminować czynniki ryzyka w przebiegu porodu, a w razie konieczności zapewniać pacjentce i jej dziecku opiekę specjalistów	D.U2
U_03	podjąć działania profilaktyczne i w zakresie promocji zdrowia w stosunku do kobiet w okresie okołoporodowym oraz stosować w opiece okołoporodowej zasady wynikające z regulacji prawnych	D.U3
U_04	wykorzystywać założenia psychoprofilaktyki łożniczej oraz dokonywać wyboru nefarmakologicznych metod łagodzenia bólu porodowego i stosować te metody	D.U4
U_05	ustalać indywidualny plan porodu, a w razie konieczności dokonywać jego modyfikacji	D.U5
U_06	rozpoznawać początek porodu i oceniać jego postęp na podstawie badania łożniczego zewnętrznego, wewnętrznego i obserwacji zachowania kobiety rodzącej oraz prognozować prawdopodobny przebieg porodu i oceniać możliwości odycia porodu siłami natury	D.U6
U_07	monitorować i oceniać różnymi metodami dobrostan płodu podczas porodu oraz interpretować wyniki tej oceny, w tym wykonywać badanie KTG i interpretować jego wynik oraz rozpoznawać zagrożenia dla płodu wynikające z nieprawidłowego wyniku badania KTG	D.U7
U_08	sprawować opiekę łożniczą nad kobietą rodzącą w poszczególnych okresach porodu i stosować konieczne procedury zgodne ze standardem opieki okołoporodowej	D.U8
U_09	naciąć krocze, rozpoznawać pęknięcie krocza różnego stopnia i szyć krocze nacięte lub pęknięte I stopnia	D.U9
U_10	przyjmować poród fizjologiczny i miednicowy	D.U10
U_11	wdrażać standardy opieki łożniczej w przypadku porodu pacjentki zarażonej wirusem HIV i w innych sytuacjach trudnych wskazanych w standardzie opieki okołoporodowej	D.U11
U_12	rozpoznawać stany nagłe w przebiegu porodu, w tym łożysko przodujące, łożysko przedwcześnie odklejone, krwotok łożniczy, dystocję barkową oraz wypadnięcie pępowiny i części drobnych płodu, a także postępować zgodnie z rekomendacjami w tym zakresie	D.U12
U_13	udzielać pierwszej pomocy łożniczej (zabezpieczać dostęp do żyły obwodowej, podawać wlew kroplowy, stosować tlenoterapię, utrzymywać drożność dróg oddechowych, wykonywać czynności resuscytacyjne u pacjentki i noworodka, zabezpieczać ranę krocza lub szyjki macicy, wykonywać ręczne wydobywanie łożyska, udzielać pomocy ręcznej w porodzie miednicowym)	D.U13
U_14	wykonywać zabiegi okołoporodowe u noworodka i oceniać jego stan	D.U14

według obowiązujących skal oceny		
KOMPETENCJE SPOŁECZNE		
K_01	kierowania się dobrem pacjenta, poszanowania godności i autonomii osób powierzonych opiece, okazywania zrozumienia dla różnic światopoglądowych i kulturowych oraz empatii w relacji z pacjentem i jego rodziną	KS1
K_02	przestrzegania praw pacjenta	KS2
K_03	samodzielnego i rzetelnego wykonywania zawodu zgodnie z zasadami etyki, w tym przestrzegania wartości i powinności moralnych w opiece nad pacjentem	KS3
K_04	ponoszenia odpowiedzialności za wykonywane czynności zawodowe	KS4
K_05	zasięgania opinii ekspertów w przypadku trudności z samodzielnym rozwiązaniem problemu	KS5
K_06	przewidywania i uwzględniania czynników wpływających na reakcje własne i pacjenta	KS6
K_07	dostrzegania i rozpoznawania własnych ograniczeń w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych oraz dokonywania samooceny deficytów i potrzeb edukacyjnych	KS7

III. Opis przedmiotu/ treści programowe

Wykłady:

1. Fizjologia porodu. Okresy porodu.
2. Opieka położnicza i zasady prowadzenia porodu zgodnie ze standardem opieki okołoporodowej i zaleceniami WHO, ICM, FIGO.
3. Techniki porodowe, alternatywne miejsca porodu, psychoprofilaktyka położnicza.
4. Alternatywne i farmakologiczne metody łagodzenia bólu porodowego.
5. Zasady opieki nad noworodkiem po porodzie
6. Patologia porodu. Istota i postępowanie w wybranych przypadkach (dystocja barkowa, szyjkowa, niewspółmierność porodowa)

Ćwiczenia:

I ROK

I.

Ocena kanału rodnego- budowa miednicy, mięśnie kanału rodnego,

Badanie miednicy małej- wymiary kanału rodnego miednicy mniejszej

Zewnętrzne wymiary miednicy- zewnętrzne badanie i pomiar

Typy miednic fizjologiczne i patologiczne

II.

Płód jako przedmiot porodu.

Usytuowanie płodu w macicy- podstawowe pojęcia położnicze- położenie, ustawienie, ułożenie.

Ocena sytuacji położniczej na podstawie badania podmiotowego i przedmiotowego ciężarnej lub rodzącej.

Dokumentowanie przebiegu porodu oraz danych o matce i dziecku.

– wywiad ginekologiczny i położniczy

- badanie położnicze zewnętrzne (ocena wysokości dna macicy, chyty Leopolda, wielkość i kształt brzucha)

- badanie położnicze wewnętrzne (ocena sytuacji położniczej i postępu porodu)

III. Monitorowanie stanu matki i płodu podczas porodu– badanie i ocena czynności serca płodu (eukardia, bradykardia, tachykardia), ocena i interpretacja zapisu KTG-(oscylacje, deceleracje, akceleracje)

IV. Porodowe siły wydalające- skurcze porodowe.

- czynniki warunkujące wystąpienie czynności porodowej (wewnątrzmaciczne dojrzewanie płodu, czynniki hormonalne, czynniki mechaniczne i nerwowe)
- ocena czynności skurczowej macicy- rodzaje skurczów, siła skurczu, czas trwania skurczu, przerwy międzyskurczowe, częstość skurczów.

Preindukcja, indukcja i stymulacja czynności skurczowej mięśnia macicy.

V. Mechanizm porodowy w położeniu podłużnym główkowym- ułożenie potylicowe przednie oraz potylicowe tylne- rozpoznanie w badaniu położniczym, dane położnicze, przebieg porodu- akty mechanizmu porodowego

VI. Przyjęcie rodzącej do porodu zgodnie z przyjętymi procedurami i standardami-

- badanie podmiotowe i przedmiotowe, zwiastuny porodu, oznaki zbliżającego się porodu, oznaki początku porodu.

Poród prawidłowy- zasady postępowania w poszczególnych okresach porodu. Przygotowanie i kompletowanie zestawu porodowego.

VII. Farmakologiczne i niefarmakologiczne metody łagodzenia bólu porodowego. Pozycje wertykalne. Poród w wodzie.

VIII. Prowadzenie i dokumentowanie poszczególnych okresów porodu- partogram (karta obserwacji porodu). Plan porodu.

IX. Postępowanie z noworodkiem podczas porodu i bezpośrednio po urodzeniu – oznakowanie, odpepnienie i zabezpieczenie kikutu pępowinowego, odśluzowanie, ocena w skali Apgar, kontakt skóra do skóry, inicjowanie pierwszego karmienia.

X. Poród bliźniaczy. Zadania położnej w prowadzeniu porodu bliźniaczego.

XI. Algorytm prewencji i postępowania w dystocji barkowej – HELPERR.

II ROK

I. Zasady prowadzenia porodu przy nieprawidłowościach w ułożeniu główki płodu.

-nieosiowe wstawianie się główki (asynklityzm przedni i tylny)
-wysokie proste ustawienie główki
- niskie poprzeczne ustawienie główki

II. Mechanizm porodu w ułożeniach odgięciowych płodu – wierzchołkowe, ciemieniowe, czołowe, twarzyczkowe. Rozpoznanie, postępowanie i zadania położnej.

III. Prowadzenie porodu przedwczesnego i postępowanie z noworodkiem przedwcześnie urodzonym na sali porodowej.

IV. Urazy kanału rodnego podczas porodu – rozpoznanie stopnia pęknięcia krocza i zasady postępowania.

Zabieg nacięcia i szycia krocza – przygotowanie zestawu narzędzi do szycia krocza i kontroli szyjki macicy.

V. Przygotowanie do cięcia cesarskiego w trybie planowym i nagłym.

VI. Poród zabiegowy: trakcja kleszczowa i próżniowa – wskazania, warunki i technika wykonywania zabiegu. Rola i zadania położnej w porodzie zabiegowym.

VII. Krwotoki w okresie okołoporodowym – rozpoznanie i algorytm postępowania. Przygotowanie do zabiegu łyżeczkowania jamy macicy. Zastosowanie balonu Bakriego w tamowaniu krwotoku poporodowego.

VIII. Stany zagrożenia życia rodzącej – stan przedzrzuawkowy, rzucawka, HELLP.

IX. Mechanizm porodu w położeniach miednicowych płodu. Położenie skośne i poprzeczne. Obroty położnicze - zadania położnej.

X. Opieka nad kobietą w ciąży obumarłej. Dokumentacja, procedury postępowania.

Zajęcia praktyczne/praktyki zawodowe:

1. Zapoznanie z topografią i organizacją pracy na sali porodowej. Omówienia regulaminu i obowiązujących procedur.
2. Omówienie standardu organizacyjnego opieki okołoporodowej i zaleceń WHO w zakresie przygotowania kobiety do porodu.
3. Przyjęcie rodzącej na salę porodową- zadania położnej.
4. Ocena czynności serca płodu- osłuchiwanie, kardiokardiografia, elektrokardiografia płodowa.
5. Badanie położnicze zewnętrzne i wewnętrzne – ocena sytuacji położniczej.
6. Zadania położnej w opiece nad pacjentką w poszczególnych okresach porodu.
7. Farmakologiczne i niefarmakologiczne metody łagodzenia bólu porodowego. Pozycje wertykalne.
8. Przygotowanie zestawu do porodu, szycia krocza i kontroli jamy macicy. Postępowanie ze sprzętem zgodnie z zasadami aseptyki i antyseptyki.
9. Rozpoznanie potrzeb bio- psycho- społecznych rodzącej i jej partnera.
10. Preindukcja i indukcja porodu.
11. Zakres działań położnej w przygotowaniu rodzącej do cięcia cesarskiego

Samokształcenie

Student pogłębia wiedzę i umiejętności w zakresie tematyki wykładów i ćwiczeń.

IV. Metody realizacji i weryfikacji efektów uczenia się

Symbol efektu	Metody dydaktyczne (lista wyboru)	Metody weryfikacji (lista wyboru)	Sposoby dokumentacji (lista wyboru)
WIEDZA			
W_01- W_08	Wykład informacyjny, Wykład problemowy, Wykład z prezentacją multimedialną	Egzamin pisemny-student generuje/rozpoznaje odpowiedź (esej, raport; krótkie strukturyzowane pytania /SSQ/; test wielokrotnego wyboru /MCQ/; test wielokrotnej odpowiedzi /MRQ/; test dopasowania; test T/N; test uzupełniania odpowiedzi)	Kwestionariusz testu
UMIEJĘTNOŚCI			
U_01- U_14	Ćwiczenia w pracowni umiejętności położniczych Zajęcia praktyczne, Praktyki zawodowe	Egzamin praktyczny; Obiektywny Strukturyzowany Egzamin Kliniczny /OSCE/; Mini-CEX (mini-clinical	Indywidualne dzienniczki umiejętności, karty oceny OSCE Check-listy do każdej umiejętności/czynności/

		examination); realizacja zleconego zadania, projekt, prezentacja	zabiegu
KOMPETENCJE SPOŁECZNE			
K_01-K_07	Dyskusja, ćwiczenia, instruktaż, zajęcia, zajęcia praktyczne, praktyki zawodowe	Esej refleksyjny; przedłużona obserwacja przez opiekuna/nauczyciela prowadzącego; ocena 360° (opinie nauczycieli, kolegów/koleżanek, pacjentów, innych współpracowników); samoocena (portfolio)	Dzienniczki umiejętności

V. Kryteria oceny

Warunki uzyskania zaliczenia przedmiotu:

Dopuszczenie do **egzaminu** (forma testu) wymaga spełnienia następujących warunków:

- 1) aktywnej obecności na zajęciach (zgodnie z regulaminem studiów)
- 2) zaliczenia ćwiczeń - OSCE
- 3) zaliczenia eseju w ramach samokształcenia (tematyka wskazana przez prowadzącego zajęcia)

Zaliczenie zajęć praktycznych:

- 1) aktywna obecność na zajęciach (zgodnie z regulaminem)
- 2) pozytywna ocena umiejętności praktycznych oraz kompetencji społecznych.

Zaliczenie praktyk zawodowych:

- 1) aktywna obecność na zajęciach (zgodnie z regulaminem)
- 2) pozytywna ocena umiejętności praktycznych oraz kompetencji społecznych.

Zaliczenie testu

Za każdą prawidłową odpowiedź 1 pkt.

Kryteria oceny testu i skala ocen:

poniżej 60% - student nie osiągnął wymaganych efektów uczenia się - ocena niedostateczna

60 - 67% - student osiągnął efekty uczenia się w stopniu dostatecznym

68 - 74 % - student osiągnął efekty uczenia się w stopniu dość dobrym

75 - 86% student osiągnął efekty uczenia się w stopniu dobrym

87 - 93% - student osiągnął efekty uczenia się w stopniu ponad dobrym

94 - 100 % student osiągnął efekty uczenia się w stopniu bardzo dobrym

Student, który nie uzyska 60% wymaganych do uzyskania zaliczenia musi ponownie napisać test.

Zaliczenie ćwiczeń

Dopuszczenie do zaliczenia ćwiczeń na podstawie:

- 1) uzyskania pozytywnej oceny ze wszystkich zaliczeń
- 2) zaliczenia umiejętności według Check-list opracowanych dla każdej umiejętności/czynności/zabiegu. Student wykonujący umiejętności, do których zostały opracowane Check-listy, oceniony zostanie zgodnie z kryteriami w nich zawartymi.

Ocena końcowa z ćwiczeń na podstawie OSCE.

Zaliczenie samokształcenia

Esej będzie oceniany w oparciu o załączone kryteria:

Lp.	Kryteria oceny	Punktacja
1.	zgodności treści z tematem	0-2
2.	poprawność terminologiczna i językowa (np. terminologia medyczna, brak błędów stylistycznych, ortograficznych)	0-2
3.	prawidłowy i logiczny układ treści (wstęp, rozwinięcie, zakończenia,	0-2

	konsekwentnie prowadzony wywód, przypisy);	
4.	przydatność praktyczna opracowania (dla pacjenta, opiekuna, w odniesieniu do praktyki zawodowej pielęgniarki)	0-2
5.	Wymogi techniczne opracowania zgodnie z zaleceniem prowadzącego zajęcia	0-2

Punktacja:

2 pkt - zadanie wykonane całkowicie poprawnie, zgodnie z wymaganiami

1 pkt – zadanie wykonane poprawnie, z niewielkimi błędami, zgodnie z wymaganiami

0 pkt – zadanie wykonane niezgodnie z wymaganiami

Zaliczenie samokształcenia od 6 pkt.

Zaliczenie zajęć praktycznych i praktyk zawodowych

Kryteria oceny umiejętności praktycznych

KRYTERIA OGÓLNE	PUNKTY	ZAKRES OCENY					
		Zasady	Sprawność	Skuteczność	Samodzielność	Komunikowanie się z pacjentem	Postawa
Sposób wykonania czynności	2	przestrzega zasad, właściwa technika i kolejność wykonania czynności	czynności wykonuje pewnie, energicznie	postępowanie uwzględnia sytuację pacjenta, osiąga cel	działania wykonuje całkowicie samodzielnie	poprawny, samodzielny, skuteczny dobór treści	potrafi krytycznie ocenić i analizować swoje postępowanie, współpracuje z zespołem terapeutycznym, pełna identyfikacja z rolą zawodową
	1	przestrzega zasad po ukierunkowaniu	czynności wykonuje mało pewnie, po krótkim zastanowieniu	nie zawsze uwzględnia sytuację zdrowotną pacjenta, osiąga cel po ukierunkowaniu	wymaga przypomnienia i ukierunkowania w niektórych działaniach	wymaga naprowadzenia, ukierunkowania w wyborze treści	ma trudności w krytycznej ocenie i analizie swojego postępowania, we współpracy z zespołem terapeutycznym oraz w identyfikacji z rolą zawodową
	0	nie przestrzega zasad, chaotycznie wykonuje czynności	czynności wykonuje niepewnie, bardzo wolno	nie bierze pod uwagę indywidualnej sytuacji pacjenta, nie osiąga celu	wymaga stałego naprowadzania i przypominania w każdym działaniu	nie potrafi utrzymać kontaktu werbalnego z pacjentem	nie potrafi krytycznie ocenić i analizować swojego postępowania, nie współpracuje z zespołem terapeutycznym, nie identyfikuje się z rolą zawodową

Źródło: Ciechaniewicz W.: Kształtowanie umiejętności praktycznych słuchaczy szkół pielęgniarskich. CKPPIP, Warszawa 1994.

Zaliczenie umiejętności praktycznych od 7 pkt.

Punktacja/ocena:

12 - 11 punktów – bardzo dobra (5)

10 - 9 punktów – dobra (4)

8 - 7 punktów – dostateczna (3)

6 - 0 punktów – niedostateczna (2)

Kryteria oceny kompetencji społecznych ocena 360 stopni

Student może uzyskać za każdą kompetencję 0, 1, 2 lub 3 punkty.

Punktacja/kryteria

3 punkty – uzyskuje student, który zawsze przestrzega kompetencji społecznych

2 punkty – uzyskuje student, który często przestrzega kompetencji społecznych

1 punkt – uzyskuje student, który czasami przestrzega kompetencji społecznych

0 punktów – uzyskuje student, który nigdy nie przestrzega kompetencji społecznych

Kompetencje społeczne studenta oceniane są przez: nauczyciela, członków zespołu terapeutycznego, grupę studencką i samego studenta.

Jeśli student z jakiegokolwiek kompetencji społecznej uzyska 0 punktów, to otrzymuje ocenę niedostateczną i nie może uzyskać zaliczenia z zajęć praktycznych i praktyk zawodowych.

Ocena opisowa kompetencji społecznych:

Student posiada wysoki poziom kompetencji społecznych, jeśli uzyska 94% i więcej punktów.

Student posiada średni poziom kompetencji społecznych, jeśli uzyska 93-75% punktów.

Student posiada niski poziom kompetencji społecznych, jeśli uzyska 74% i mniej punktów.

VI. Obciążenie pracą studenta

Forma aktywności studenta	Liczba godzin
Liczba godzin kontaktowych z nauczycielem	815
Liczba godzin indywidualnej pracy studenta	35

VII. Literatura

Literatura podstawowa
1. Dudenhausen J. W., Pschyrembel W.: Położnictwo praktyczne i operacje położnicze. Wyd. Lekarskie PZWL, Warszawa 2021.
2. Troszyński M.: Położnictwo - ćwiczenia. Wyd. Lekarskie PZWL, Warszawa 2021.
3. Iwanowicz-Palus G., Bień A.: Techniki położnicze i prowadzenie porodu. Wyd. Lekarskie PZWL, Warszawa 2022
Literatura uzupełniająca
1. Bręborowicz G. (red.): Położnictwo i ginekologia. <i>Tom I. Położnictwo</i> . Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2020.